

Özel Gereksinimli Öğrencilerle Çalışan Alan Dışı Öğretmenlerin İhtiyaçlarının Belirlenmesi*

Esra ÇINAR¹ , Emine ERATAY²

¹(Sorumlu yazar) Uzman, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, esracinar@gmail.com, ORCID ID:0000-0001-5683-9110.

²Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, eratay_e@ibu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6798-1753.

Makale Bilgisi	ÖZET
Geliş Tarihi: 07.10.2023	<p>Öğrencilere verilen eğitimin niteliğinin artırılması için öğretmen yeterliliklerinin üst düzeyde tutulması ve öğretmenlerin alanla ilgili yenilikleri takip etmesi gerekmektedir. Öğretmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesi de öğretmenlerin gelişimlerine destek olarak alanlarıyla ilgili gerekli ve güncel bilgilerin kazanılmasını destekleyen unsurlardan bir tanesidir. Alanyazın, özel gereksinimli öğrencilerle çalışan hem özel eğitim alanı mezunu hem de alan dışı olan öğretmenlerin farklı ihtiyaçlarının olduğunu ve bu ihtiyaçların hedefe yönelik olması gerektiğini göstermektedir. Hedeflerin belirlenebilmesi için öğretmenlerin bu ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda araştırmada özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda alan dışı olan ve özel gereksinimli öğrencilerle çalışan, araştırmaya katılmayı kabul eden 10 öğretmenle görüşülmüştür. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerden toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde öğretmenlerin öncelikli olarak; özel gereksinimli öğrencilerin davranış problemleriyle baş etme, öğretim süreci, yöntem ve teknikleri, aileyi eğitime dahil etme, gerekli uyarlamalar yapma ile ilgili eğitimlere ihtiyaç duydukları ortaya konulmuştur. Ayrıca belirtilen ihtiyaçlar doğrultusunda alan dışı öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerle daha verimli çalışabilmeleri için gerekli uygulamalar ve düzenlemeler önerilerek tartışılmıştır.</p>
Kabul Tarihi: 20.04.2024	
© UEAD 2024 Tüm hakları saklıdır.	

Anahtar Sözcükler: Özel gereksinimli öğrenciler, özel eğitim, özel eğitim uygulamaları

Identifying the Needs of Out-of-Field Teachers Working with Students with Special Needs

Article Information	ABSTRACT
Received: 7 October 2023	<p>Teacher qualifications should be kept at a high level and teachers should follow innovations in the field in order to increase the quality of education provided to students. Identifying the needs of teachers is one of the elements that support the development of teachers and the acquisition of necessary and up-to-date information about their fields. The literature shows that both teachers who are graduates of the field of special education and out-of-field teachers working with students with special needs have different needs and that these needs should be targeted. These needs of teachers need to be identified in order to set goals. In this context, the study aims to determine the needs of out-of-field teachers working with students with special needs. For this purpose, 10 out-of-field teachers working with students with special needs who agreed to participate in the study were interviewed. The study was conducted with semi-structured interview technique, which is one of the qualitative research methods. The data collected from the teachers were analyzed with descriptive analysis method. When the findings obtained from the study were examined, it was concluded that teachers primarily needed trainings on coping with the behavioral problems of students with special needs, the teaching process, methods and techniques, including the family in education, and making necessary adaptations. Furthermore, necessary practices and regulations are proposed and discussed in order for out-of-field teachers to work more efficiently with students with special needs in line with the needs identified.</p>
Accepted: 20 April 2024	
© UEAD 2024 All rights reserved.	

Keywords: Students with special needs, special education, special education practices

DOI: 10.32960/uead.1372600

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi

*Bu çalışma, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun 26.12.2022 tarihli ve 2022/12 sayılı etik kurul izni ile üretilmiştir.

Kaynakça Gösterimi: Çınar, E., & Eratay, E. (2024). Özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 8(1), 159-173.

Citation Information: Çınar, E., & Eratay, E. (2024). Identifying the needs of out-of-field teachers working with students with special needs. *National Journal of Education Academy*, 8(1), 159-173.

1. GİRİŞ

Temel yaşam becerilerinin edinimi için gerekli olan eğitime tüm bireylerin erişimi önemlidir. Çeşitli nedenlerle anlamlı derecede farklılık gösteren özel gereksinimli bireylerin eğitime erişimlerini gerçekleştirmek için özel eğitime yer verilmektedir. Geçmişten günümüze farklı şekilde tanımlanmış olan özel eğitim “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” olarak da yaygın bir tanım şeklinde yer almaktadır (MEB, 2006). Tanımdan da anlaşılacağı gibi, özel gereksinimli bireylerin eğitiminde öğretmenler, programlar ve yöntemler önemli rol oynamaktadır.

Özel eğitim gereksinimi olan bireylerin özellik ve ihtiyaçlarına uygun eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesi ve onların bağımsız yaşam becerilerini ediniminde öğretmenlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir (Omak vd., 2022). Özel gereksinimli öğrencilerle çalışmak kolay olmamakla birlikte bu zorluğu kabul ederek çalışan öğretmenler oldukça heyecan verici ve sürekli gelişen, değişen bir alanda görev yapmaktadırlar (Eripek, 2002). Böyle önemli bir alan içerisinde öğrencilerin yoğunluğu, öğretmenlerin kadro yetersizliği ve benzeri nedenlerden dolayı özel eğitim öğretmenlerinin yanı sıra özel eğitim öğretmeni olmadığı halde özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenler de bulunmaktadır (Kırnık, 2022). Yapılan eğitsel değerlendirme işlemleri sonucunda özel eğitim gereksinimi olan bireyler sahip oldukları özellik ve yeterliklere bağlı olarak uygun eğitim ortamlarına yerleştirilmektedir. Kaynaştırma eğitimi, özel eğitim sınıfı, özel eğitim okulu eğitim ortamları arasında yer almaktadır (İzci, 2005). Kaynaştırma eğitimi uygulamaları tüm öğretim kademelerinde yürütülmektedir ve özellikle bu uygulamada tüm alanlardaki öğretmenler özel eğitim uygulamaları içinde yer almaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006)’ne göre beden eğitimi, görsel sanatlar, müzik, din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri, özel eğitim meslek okullarında meslek dersleri ilgili branş öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Dolayısıyla tüm eğitim ortamlarında özel eğitim mezunu öğretmenleri ile birlikte alan dışı öğretmenler de bulunmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde araştırmalar materyal eksikliği, fiziki ortamın yeterli olmaması, özel eğitim öğretmenlerinin sayısının az olması gibi sorunlar olduğunu (Fimian, 1986; Üre, 2002; Brownell, Hirsch, Seo, 2004; Vızlı, 2005; Ergenekon, 2009; Griffin, Kilgore, Winn, Wilborn, Hou, & Garvan, 2009; Güleç-Aslan, Özbey, Sola-Özgüç & Cihan, 2014), özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin bilgi ve becerilerinin yeterli olmadığını, yardımcı personel ve materyal desteğine ihtiyaçlarının bulunduğunu göstermektedir (İzci, 2005; Sivrikaya & Yıkmış, 2016). Bu nedenle özel gereksinimli öğrenciler ile çalışan alan dışı öğretmenlerin, ihtiyaçlarının belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Çeşitli araştırmalar öğretmen ihtiyaçlarının belirlenmesinin ne kadar önemli olduğunu belirtse de, özel gereksinimli çocuklarla çalışan öğretmenlerin ihtiyaçlarına yönelik çalışmaların sayısının az olduğu

görülmektedir. Budak ve Demirel (2003), tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklar için eğitim programı hazırlama, öğretim yöntem ve teknikleri alanlarında ihtiyaçlarının bulunduğu, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenmiş olan hizmet içi eğitim uygulamalarının amaç ve yönü belirli olmadığı için hangi ihtiyacın karşılandığı konusunun belirsiz olduğu, İzci (2005)'nin yaptığı çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgi ve becerilerinin yeterli olmadığı, Deniz (2016) tarafından yapılan araştırma sonucunda, rehber öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik program hazırlamada yeterli olmadıkları, özel eğitim alanı ile ilgili eğitimlere ihtiyaçlarının bulunduğu, Sivrikaya ve Yıkmış (2016), yaptıkları araştırma sonucunda alan dışı öğretmenlerin materyal desteği ve özel eğitim alanı ile ilgili bilgi ihtiyaçlarının bulunduğu, Ünlü, Melekoğlu ve Ünlü (2009), araştırma sonuçlarının analizinden sertifika programlarına katılan öğretmenlerin sınıf yönetimi, davranış yönetimi, öğretim yöntemleri konularında ihtiyaçlarının bulunduğunu, Çıkılı, Gönen, Bağcı ve Kaynar (2020), yaptıkları çalışma sonunda öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama ve işbirliği yapmada destek ihtiyaçlarının bulunduğunu, Işıtan ve Dayı (2022), kaynaştırma eğitimi yürüten öğretmenlerin sınıf yönetimi, davranış yönetimi konularında destek ihtiyaçlarının bulunduğunu belirlemişlerdir. Bunun yanında özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin özellik ve yeterlikleri hakkında bilgi sahibi olmadıkları öğrencilerle karşılaştıkları belirtilmektedir (Akçamete, Kaner & Sucuoğlu, 2001). Bu konu ile ilgili araştırmalar özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin kapsamlı ve çeşitli konularda ihtiyaçlarının bulunduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin bu tür ihtiyaçlarının karşılanmasında hizmet içi eğitim uygulamaları öne çıkmaktadır. Hizmet içi eğitim ya da öğretmenlerin ihtiyaçlarına uygun diğer eğitimlerden beklenen olumlu sonucun alınabilmesi için ise ihtiyaçlara dayalı eğitimlere yer verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle araştırmanın konusu, özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesidir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesidir.

1.1.1. Araştırmanın alt amaçları

Araştırma amacından yola çıkılarak alt amaçlar şu şekilde belirlenmiştir.

Özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin;

1. Özel gereksinimli öğrencilerle çalışırken yaşadıkları sorunlar;
2. Bu sorunları çözerken neler yaptıkları, kimlerden ve hangi kurumlardan yardım aldıkları;
3. Özel gereksinimli öğrencilere verilen eğitimin niteliğinin artması için önerileri;
4. Özel gereksinimli öğrencilerle çalışırken en çok hangi konularda zorluk yaşadıkları;
5. Özel gereksinimli öğrencilerin aileleriyle yaşadıkları sorunları;
6. Bu sorunlara yönelik çözüm önerileri;
7. Öğrenciler ile çalışırken ne tür destekler almak istedikleri;
8. Eğitim almak istedikleri konuların neler olduğu sorularına yanıt aranacaktır.

2. YÖNTEM

Araştırma özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, olay ve olguları bağlı oldukları ortamlarda araştırmayı ve anlamayı esas alan bir yaklaşım olmakla birlikte araştırmacı bu süreçte alanda vakit geçirerek kazandığı bakış açıları ile deneyimlerini, topladığı verilerin analizinde kullanan kişi rolünde olan bir araştırma türüdür (Glaser, 1978; Yıldırım & Şimşek, 1999).

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu; Batı Karadeniz Bölgesindeki bir ilde bulunan Eğitim ve Uygulama okulunda çalışan ve gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden 10 alan dışı öğretmen oluşturmuştur. Öğretmenlerin katılımı ile ilgili gerekli izinler alınmış ve yüz yüze görüşülerek, katılmayı kabul eden öğretmenler belirlenmiştir. Öğretmenlerle ilgili kişisel bilgiler Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Sayı	Kod Adı	Cinsiyeti	Özel Eğitimde Çalışma Süresi	Mezun Olduğu Alan
1	1. Katılımcı	K	4	Sınıf Öğretmenliği
2	2. Katılımcı	K	7	Fen Bilgisi Öğretmenliği
3	3. Katılımcı	E	1	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
4	4. Katılımcı	E	10	Müzik Öğretmenliği
5	5. Katılımcı	K	17	Görsel Sanatlar Öğretmenliği
6	6. Katılımcı	K	6	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
7	7. Katılımcı	E	13	Beden Eğitimi Öğretmenliği
8	8. Katılımcı	E	2	Matematik Öğretmenliği
9	9. Katılımcı	E	7	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
10	10. Katılımcı	K	1	Felsefe Öğretmenliği

Tablo-1’ e göre araştırmaya katılan öğretmenlerin beşi kadın, beşi erkek öğretmendir. Araştırma grubundaki öğretmenler Batı Karadeniz Bölgesi’ndeki bir ilde Eğitim Uygulama Okulunda alan dışı olan ve özel gereksinimli öğrenciler ile çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu öğretmenlere ulaşabilmek için gerekli izinler alındıktan sonra okul müdürüyle iletişime geçilmiştir. Ön koşulları sağlayan öğretmenlerden çalışmaya gönüllü olan öğretmenler ile görüşme için gün, yer ve saat kararlaştırılmıştır. Tablo-1’de araştırma kapsamındaki öğretmenlerin demografik bilgileri yer almaktadır. Çalışma grubuna katılan öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerle çalışma süresi 4-17 yıl arasında değişiklik göstermekle

birlikte mezun oldukları alanlar değişkenlik göstermektedir. Yalnızca sosyal bilgiler öğretmenliği, fen bilgisi öğretmenliği ve felsefe öğretmenliği mezunu olan üç öğretmen sınıf öğretmeni olarak çalışmakta, diğer katılımcılar ise kendi alanlarında ders vermektedirler.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Nitel araştırmalarda, yarı yapılandırılmış görüşmelerde görüşmeci, genel hatlarıyla bir yol haritasına sahip olmakla birlikte görüşülen kişilerin durumlara göre çerçeve içinde sorularda değişiklikler yaparak konunun farklı boyutlarını da ortaya çıkarmayı hedeflemekte (Coşkun, Altunışık & Yıldırım, 2017), önceden hazırladığı soruları içeren bir görüşme formuyla görüşme sırasında verilerin detaylarına inebilmek için bu sorulara ek-sonda sorular sorulabilmekte (Karataş, 2017); aynı zamanda bu şekilde görüşmelerde araştırmanın amacına uygun olarak detaylı bir şekilde bilgi de elde edebilmektedir (Akman Dömbekci & Erişen, 2022).

Araştırma sürecinde veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Görüşme soruları demografik bilgiler ve görüşme soruları olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Soruların kapsam geçerliği için özel eğitim alanında uzman iki uzmandan görüş alınmış, bir pilot çalışma yapılmış ve görüşme sorularına son şekli verilerek araştırmanın veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin toplanmasında uzman görüşü ve pilot görüşmeler sonrasında; son şekli verilen yarı yapılandırılmış görüşme formunun katılımcı öğretmenlere uygulanması süreci izlenmiştir. Görüşmelerin tamamı birinci araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler araştırmacı ve katılımcılar arasında önceden planlanan gün ve saatte, öğretmenlerin görev yaptıkları okulda boş bir sınıfta gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında izinlerle birlikte ses kayıt cihazı kullanılmıştır ve her bir görüşme 30 dakika ile 45 dakika arasında sürmüştür. Araştırma sırasında öğretmenlerin gerçek isimleri gizli tutulmuş ve kod isimler verilmiştir. Okul müdürünün ricası üzerine okul ismi de gizli tutulmuştur. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde dört demografik soru sonrasında yedi sorudan oluşan yarı yapılandırılmış nitel sorular sorulmuştur.

Araştırmada Kullanılan Demografik Bilgiler ve Görüşme Formu Soruları:

1. Hangi lisans eğitim programından mezun oldunuz?
2. Hizmet süreniz nedir?
3. Kaç yıldır özel gereksinimli öğrencilerle çalışıyorsunuz?
4. Hangi özel gereksinim türleriyle çalıştınız?
5. Özel gereksinimli öğrencilerle çalışırken yaşadığınız sorunlar nelerdir?
6. Bu sorunları çözmek için neler yapıyorsunuz? Kimlerden, hangi kurumlardan yardım alıyorsunuz?
7. Özel gereksinimli öğrencilere verilen eğitimin niteliğinin artması için neler öneriyorsunuz?
8. Özel gereksinimli öğrencilerin aileleriyle yaşadığınız sorunlar nelerdir? Bu sorunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?
9. Öğrenciler ile çalışırken ne tür destekler almak istersiniz? Bunun nedenleri nelerdir?

10.Özel eğitimle ilgili hangi hizmet içi eğitimleri aldınız?

11.Başka hangi konularda eğitim almak istiyorsunuz? şeklindedir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler önceden hazırlanan araştırma soruları veya alt sorularından yola çıkarak betimlenen temalara göre özetlenmektedir. Bununla birlikte belirlenen temalar yorumlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Betimsel analiz ile elde edilen verilerin analizi sürecinde öncelikle araştırmacı tarafından ses kaydı alınarak yapılan görüşmeler yazılı olarak bire bir olacak şekilde tekrar yazılmıştır. Tüm görüşme verileri hiçbir düzeltme yapılmadan yazılı hale getirilmiştir. Ses kaydı dökümlerinin doğruluğunu kontrol etmek için bu kayıtlar tekrar bir uzman tarafından dinlenerek yazılı dökümler üzerinde sağlamaları yapılmıştır.

Tüm dökümler analiz edildikten sonra araştırmacılar tarafından araştırma soruları temel alınacak şekilde temalar ve temalara bağlı alt temalar belirlenmiştir. Dökümler okunarak başlıklara ayrılmıştır ve yapılan görüşmelerden önemli kısımlardan alıntılar yapılmıştır. Elde edilen başlıklar sonrasında çalışmanın temaları oluşturulmuştur. Aynı zamanda bir alan uzmanı da rastgele seçilen üç görüşme dökümünü incelemiş ve temaları oluşturmuştur. Uzmanın oluşturduğu temalar ile araştırmacıların oluşturduğu temalar karşılaştırılmıştır ve görüş birliği sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında toplanan geçerlik verileri araştırma kapsamında oluşturulmuş olan görüşme soruları için iki uzman ile uzman görüşü alınarak yapılmıştır. Güvenirlik verileri ise araştırmacılar ve iki uzman tarafından belirlenen temalar ve alt temalar karşılaştırılarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplamaları, $[Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı)] \times 100$ formülüyle hesaplanarak %100 olarak bulunmuştur.

3. BULGULAR

Bu bölümde görüşme yapılmış olan alan dışı öğretmenlerin verdikleri bilgilere yer verilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular sekiz başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklara göre oluşturulan tablolara, açıklamalara ve katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Çocuklar ile Çalışırken Yaşadığı Zorluklar

Alt Temalar	f
İletişim yöntemlerini kullanamama	1
Ailenin eğitime katılmaması	2
Pandemi sürecinde yaşanan zorluklar	3
Devamsızlıklar	2
Davranış problemleri	6
Öğretim süreci ile ilgili zorluklar	7

Tablo-2 incelendiğinde öğretmenlerin en çok davranış problemleri ve öğretim süreci ile ilgili güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özel gereksinimli çocuklar ile çalışırken yaşadığı zorluklar sorulduğunda bir öğretmen iletişim yöntemlerini kullanmadığını, iki öğretmen ailenin eğitime katılmadığını, üç öğretmen pandemi sürecinde yaşadıkları zorlukları, iki öğretmen devamsızlıklar ile ilgili sorunları, altı öğretmen davranış problemleri ile ilgili sorunları ve yedi öğretmen de öğretim süreci ile ilgili

zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili olarak 3. katılımcı “Sürekli inatlaşmaları oluyor, kimi öğrenci ısırtıyor, tükürüyor, kendine ya da arkadaşlarına zarar veriyor. Bu durumlarda ne yapacağımızı bilemiyoruz.”, 5. katılımcı “Özel öğrencilerle çalışmak çok zor, çok sabır istiyor. Hemen dikkatlerini toparlayamıyorlar, ders öncesinde dikkatlerini toplamaya çalışıyorum. Çoğu zaman tüm ders boyunca dikkatlerini veremiyorlar. Algısal bozuklukları da olduğu için bu konularda zorlanıyorum.” 4. katılımcı ise “Aileler çoğu zaman tanıyı kabul etmiyorlar. Bu yüzden anlattıklarımız onlar için önemli görülüyor ya da öğrencinin alması gereken eğitimler olduğunda bunu kabul etmiyorlar ve eğitim de aksamaya başlıyor. Bazen de diğer normal olan kardeşle ilgilendikleri için bizim burada yaptıklarımızı evde tekrarlamak yerine diğer kardeşin ödevleriyle ilgilenmeyi tercih ediyorlar.” şeklinde belirtmişlerdir.

Belirtilen ifadelere ek olarak öğretmenler, öğretim süreci ile ilgili direkt dönüt alamama, ders için yoğun çaba göstermek zorunda olma, uzun süre boyunca çalışılan bir becerinin kazandırılmaması, öğrencilerle nasıl çalışacağını bilememe, her çocuğun farklı seviyede olması ve öğrenilmiş çaresizliklerle baş edememek gibi konularda zorluklar yaşadıklarını dile getirmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Çocuklar ile Çalışırken Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Çözümleri

Alt Temalar	f
Drama ve sanat çalışmaları	3
Bilgisayar ve tableten etkinlik destekleri	2
Sosyal medya aracılığı ile bilgi edinme	2
Akademisyenlerden destek	2
Aile ile iletişim	4
Okuldaki diğer öğretmenler ile iletişim	3
Öğrencilerin devam ettiği özel özel eğitim merkezi öğretmenleri ile iletişim	1
Öğrencinin ilgisini başka bir uğraşa yönlendirme	2
Pekiştireç kullanma	1
Çözüm sürecinde yer alma	1

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerle çalışırken yaşadıkları sorunlara yönelik çözümleri sorulduğunda, üç öğretmen öğretimi etkili hale getirmek için drama ve sanat çalışmaları yaptığını, iki öğretmen öğretimlerini bilgisayardan ve tableten çeşitli etkinlikler ile desteklemeye çalıştığını, iki öğretmen sosyal medyadan bazı kurumların ya da uzmanların videolarını izlediğini, iki öğretmen akademisyenlerden destek aldığını, dört öğretmen aileyle iletişim kurarak birlikte planlama yaptığını, üç öğretmen okulda bulunan diğer öğretmenlerle sürekli iletişim halinde olduğunu, bir öğretmen öğrencilerinin devam ettiği özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde bulunan öğretmenlerle iletişim içerisinde olduğunu, iki öğretmen problem davranışın olması halinde öğrencinin ilgisini farklı yöne çekmeye çalıştığını, bir öğretmen pekiştireç kullandığını, bir öğretmen ise çözüm süreçlerinin içerisinde yer almaya çalıştığını ifade etmiştir. Konu ile ilgili 3. katılımcı “Öğrenci kendine ya da başkalarına zarar verdiğinde ilgisini başka bir etkinliğe çekiyorum. Boyama seviyorsa boyama veriyorum, spor salonuna indiriyorum ya da bahçeye çıkarıyorum.”, 7. katılımcı “Yeni öğrendiğimiz konularla ilgili aileye sürekli bilgi veriyorum ve evde yapmaları gerekenleri anlatıyorum. Ben burada bir sıkıntı yaşadığımda da aileye sorarak bilgi alıyorum. Bazen bir sorun yaşayarak geliyorlar bu da dersi etkiliyor ve davranış problemleri

olabiliyor. Bu yüzden ben de aileyle sürekli iletişim halinde olmaya çalışıyorum.”, 10. katılımcı ise “Çocuklar tablete çok alışmış, sürekli tablet ya da telefon istiyorlar. Ben de bu yüzden ders sırasında yapacağımız çalışmalarını tablet üzerinden yapıyorum. Bu daha çok ilgilerini çekiyor. Ama yaptığımız etkinliği ekrandan deftere ya da kağıda çekmekte zorluk yaşıyorlar.” ifadelerini kullanmıştır.

Tablo 4. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimlerinin Niteliğinin Arttırılmasına Yönelik Önerileri

Alt Temalar	f
Dersin işlenilişine ilişkin öneriler	9
Sınıfın ve okulun fiziksel donanımına yönelik öneriler	6
Fizyoterapist ve yardımcı öğretmen desteği	8

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerinin niteliğinin arttırılmasına yönelik önerileri sorulduğunda dokuz öğretmen dersin işlenilişine yönelik olarak; öğrencilerin öğrenme isteğini arttırılmasını, ders rutinlerinin oluşturulmasını, ödül kullanılmasını, çalışmaların öğrencilerin ilgisine yönelik yapılmasını, ders sürelerinin kısaltılmasını, uygun ve çeşitli materyallerin kullanılmasını önermişlerdir. Altı öğretmen sınıfın ve okulun fiziksel donanımı ile ilgili daha büyük sınıfların olmasının, ilgi alanlarına göre eğitim sınıflarının yapılandırılmasını, farklı atölyelerin oluşturulmasını, dış mekanların çeşitlendirilip genişletilmesinin gerekliliğini belirtmişlerdir. Sekiz öğretmen ise fizyoterapistlerin önerilerinin önemli olduğunu ve bununla birlikte özel eğitim alanında görev yapan akademisyenlerin desteğinin etkili olabileceğini dile getirmişlerdir. 8. katılımcı “Ben ve birçok arkadaşım özel eğitim mezunu değiliz ve ne yapacağımızı çoğu zaman bilemiyoruz. Bu konuda üniversitedeki akademisyenlerin gelip bize ne yapacağımızı anlatmasını istiyoruz. Bu bizler için çok önemli. Hatta dersleri izleyip eksiklerimizin neler olduğunu belirleyip buna göre bir eğitim programı da hazırlanabilir. Bu durum çok farklı düzeyde olan öğrencileri düşündüğümüzde de çok önem arz ediyor. Öğrencilerin düzeylerine göre ilerleyen bir uygulama geliştirmek de faydalı olabilir. Biz de böylece çocuğun düzeyinin nerde olduğunu ve ne yapmamız gerektiğini görebiliriz.”, 6. katılımcı “Öğrencilerimizin çoğu fizik tedavi desteği de alıyor. Bütün öğrenciler tek tek oraya gideceğine bir fizyoterapist gelip bize de neler yapabileceğimizi söylerse biz de destek sağlayabiliriz.”, 1. katılımcı “Tek başıma çok zorlanıyorum. Birden fazla öğrenci olduğu için hepsine yetemiyorum. Eğer yardımcı öğretmenlerimiz olursa bizim de performansımız daha yüksek olabilir.”, 9. katılımcı ise “Eğitimin etkili olabilmesi için çok çeşitli materyal gerekli. Biz özel eğitimdeyiz ve bu çeşitlilik çok daha fazla olması gerekiyor. Her bir çalışma için ya da öğrencilerin ilgisini çekebilmek için her türden malzememiz olması gerekiyor.” ifadelerini kullanmışlardır.

Tablo 5. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Aileleriyle Yaşadıkları Sorunlar

Alt Temalar	f
Ailelerin kabullenme evrelerine göre sergiledikleri tutumlar	9
Ailelerin eğitime katılım yetersizlikleri	6

Tablo 5’te öğretmenler özel gereksinimli öğrencilerin aileleriyle yaşadıkları sorunları belirtmişlerdir. Bu sorunlar; dokuz öğretmen ailelerin çocuğun yetersizliğini kabullenme evrelerine göre farklı tutumlar sergilediklerini (tanıyı kabul etmemeleri, düşük ya da yüksek beklentilerde olmaları, çocuktan ümidini

kesmiş olmaları, hemen ilerleme istemeleri, alıngan olmaları), altı öğretmen ise ailelerin eğitime katılım konusunda yeterince destekleyici olmadıklarını ifade etmişlerdir. 4. Katılımcı “Aileler çok alıngan, söylediklerimizi yanlış anlayıp bize küsebiliyorlar. Hatta küsüp çocuklarını okula göndermeyenler bile olabiliyor. Bu da çocuğun eğitimini aksatıyor. Tek başına gelemeyen çocuklar da var. Anneleriyle geliyorlar genelde. Bazen de anneler kendi işlerini halletmek için ya da gezmek için devamsızlık yapıyor. Çocuğunu okula tek gönderemediği için çocuk da bu durumda okula gelemiyor. Bu durumlar bizi oldukça zorluyor.”, 8. katılımcı “Diğer yetersizliği olmayan kardeş aileler için daha önemli olabiliyor. Aile okulda yetersizliği olan çocukla çalıştığımız örneğin Kırmızı Balık şarkısını evde açmak yerine diğer normal çocuğun eğitimi için bilgisayarlarını kullanmayı tercih edebiliyor.” 6. katılımcı ise “Bazen gerçekleşmeyecek şeyler istiyorlar. Biz de isteriz her şeyi yapabilsinler ama bu her zaman böyle olmuyor. Biz de bu durumda bir şey diyemiyoruz, kendi hedeflerimiz üzerinde devam etmeye çalışıyoruz.” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Aileleriyle Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Çözümler

Alt Temalar	f
Başarılı uygulamalardan örnekler vermek	3
Aileleri bilgilendirmek	9

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin aileleriyle yaşadıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri sorulduğunda üç öğretmen başarılı uygulamalardan örnekler verdiğini, dokuz öğretmen ise aileleri bilgilendirdiğini belirtmişlerdir. 1. katılımcı “Eğitime katılım göstermeyen ya da ümitsiz olan ailelerimle konuşurken başka öğrencilerimden örnekler veriyorum. Önceki durumundan ve şimdi geldiği konumdan bahsedip motivasyon arttırmaya çalışıyorum. Bu bir süre işe yarıyor ama sonrasında tekrar aynı şeyleri yaşıyorum.”, 2. katılımcı “İşin en zor kısmı zaten aileler. Onlara durumu anlatmaya çalışıyorum ama genelde işe yaramıyor. Bazen beni dinlemediklerini bile düşünüyorum. Bu konuda bence eğitim alması gerekenler biz değiliz aileler.” ifadelerini kullanmıştır.

Tablo 7. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrenciler ile Çalışırken Talep Ettikleri Destekler

Alt Temalar	f
Uzman desteği, uygulamaları	7
Aile eğitimleri ve ailenin eğitim sürecine dahil olması	5
Materyal desteği	5

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciler ile çalışırken talep ettikleri destekler sorulduğunda yedi öğretmen uzman desteği, beş öğretmen aile eğitimi ve ailelerin eğitime dahil olması ve beş öğretmen ise materyal desteği gerektiğini ifade etmişlerdir. 6. katılımcı “Eğer aileler de eğitim sürecine aktif olarak katılırsa, bizim yaptığımız çalışmalarını anlayıp evde devam ettirirlerse biz çok rahatlarız. Çocuk daha kolay öğrenir ve öğrenme oldukça herkes bu durumdan keyif almaya başlar.”, 4. katılımcı “Her ne kadar öğretici olsak da eğitimde ve özel eğitimde en önemli şey materyaldir. Elimizde ne kadar çok materyal varsa çocuk o kadar hızlı ve istekli öğrenir. Bu nedenle materyallerin çok çeşitli olması gerekiyor. Bunun dışında ben isterim ki uzmanlar gelsinler, bizi izlesinler ve bize dönütler versinler. Böylece biz de neyi doğru neyi yanlış yaptığımızı anlayabiliriz”, 10. katılımcı ise “Sadece eğitim almak

yetmiyor. Eğitimi aldıktan sonra doğrusuyla yanlışıyla uygulamada olan bizleriz. Biz de uygulamayı ne kadar doğru yaptığımızı bilmiyoruz. Aileler de işin diğer boyutu. Evet onları da dahil etmeliyiz ama biz ailelere kendimizi ne kadar doğru ifade edebiliyoruz bilmiyorum. Bu alanla ilgili çok eksiklerimiz var ve her türlü desteğe açık olmalıyız.” şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır.

Tablo 8. Öğretmenlerin Özel Gerekliimli Öğrencilerin Eğitimi İçin Aldıkları Hizmet İçi Eğitimler

Alt Temalar	f
Halk eğitim merkezi 80 saat ücretli öğretmenler için özel eğitim uygulamaları	10
Özel eğitim semineri	4
Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) semineri	2
Özel eğitimde müzik öğretimi	1
İşaret dili	5
Görme engelliler için bağımsız yaşam becerileri öğretimi	1

Tablo 8’de, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimleri için aldıkları eğitimler sıralanmıştır. Öğretmenlerinin tamamının halk eğitim merkezi 80 saat ücretli öğretmenler için özel eğitim uygulamaları kursunu, dört öğretmenin özel eğitim seminerini, iki öğretmenin OSB seminerini, bir öğretmenin özel eğitimde müzik öğretimini, beş öğretmenin işaret dili eğitimini ve bir öğretmenin ise görme engelliler için bağımsız yaşam becerileri öğretimi kursu gibi eğitimlere devam ettikleri görülmektedir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Özel Gerekliimli Öğrencilerin Eğitimi İçin Almak İstedikleri Hizmet İçi Eğitimler

Alt Temalar	f
Uygulamalı Davranış Analizi (UDA)	6
Diğer branşların ve ailelerin eğitim alması	3
Diğer eğitimler	4

Tablo 9 incelendiğinde, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi için almak istedikleri hizmet içi eğitimler sorulduğunda altı öğretmen UDA almak istediğini, üç öğretmen diğer branşların eğitim almasını ya da ailelerin eğitim almasının gerektiğini belirtmiştir. Dört öğretmen ise diğer eğitimler (özel gereksinimli çocukların hayal gücünü geliştirmeye yönelik eğitimler, her konuda eğitim, uzmanların belirlediği eksikliklere göre verecekleri eğitimler, görme engelliler ile ilgili eğitimler) almak istediklerini belirtmişlerdir. 2. katılımcı “Eğitime ihtiyacımız yok, önemli olan uygulama. Ne öğrenirsek uygulamada öğreniyoruz. Biz değil aileler eğitim almalı.”, 4. katılımcı “Eğitim konusunda her türlü eğitim bizim için önemli. Uzmanlar eksikimizi belirleyip buna yönelik eğitim verebilirler. Ben de seve seve alırım.”. 3. Katılımcı “Biz lisans döneminde gerekli eğitimleri aldık ama her alan bu şekilde değil. Diğer alanlarında yeterli eğitimleri almış olmamız gerekiyor.” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarında öğretmenlerin, özel gereksinimli öğrenciler ve özel gereksinimli öğrencilerin aileleri ile çalışırken zorluklar yaşadıkları saptanmıştır. Bulgular incelendiğinde öğretmenlerin, öğrenciler ile çalışırken özel eğitimde kullanılan yöntem ve teknikleri yeterince bilmediklerinden kullanamadıkları, özel gereksinimli çocuklarla çalışırken iletişim yöntemlerini kullanmakta zorlandıkları, öğretim sırasında gerekli uyarlamaları yapma konusunda zorluk yaşadıkları, bireyselleştirilmiş eğitim planlarını etkin bir şekilde hazırlayıp kullanamadıkları görülmüştür. Öğretmenler ayrıca aileler ile aktif, etkin iletişim kurma ve aileleri eğitime dahil etme konusunda da sorunları olduğunu ifade etmişlerdir. Sivrikaya ve Yıkılmış (2016), yaptıkları çalışmalarında özel eğitim mezunu olmayan öğretmenlerin yardımcı personele, bilgi ve materyal desteğine ihtiyaç duyduklarını; Çıkılı, Gönen, Bağcı ve Kaynar (2020), özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin BEP hazırlama ile BEP uygulama konusunda güçlük yaşadıklarını; Işıtan ve Dayı (2022), ise sınıfta özel gereksinimli öğrencisi bulunan genel eğitim öğretmenlerin problem davranışları çözme, sınıf yönetimi ve özel gereksinimli öğrencilerle yaşadıkları sorunlar ile ilgili özel eğitim danışmanlığına ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler. Bu araştırmalarla araştırma sonuçları paralellik ve benzerlik göstermektedir.

Yapılmış olan bu araştırmanın sonuçlarına göre öğretmenlerin davranış problemleri ile baş etme, materyal hazırlama ya da uygun şekilde kullanma, eğitimi planlama, eğitim ortamında uyarlama yapma, öğrencilerin performansını belirleme gibi uygulamalarda ve aileyi eğitime aktif olarak dahil etme konularında zorluklar yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca öğretmenler bu konularla ilgili yardımcı öğretmen desteği, materyal desteği ve eğitim desteğine ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) özel eğitimi, “Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların engellilik durumu ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 1997). Tanımdan da açıkça anlaşılacağı gibi, özel gereksinimli bireyler ile çalışan öğretmenlerin hedeflenen kazanımlara sağlıklı bir şekilde ulaşabilmesi için özel eğitime uygun olarak eğitim planlamaları, uyarlamaları yapmaları ve yöntem, tekniklerini kullanmaları gerekmektedir. Özel eğitim alanı öğretmenleri, lisans programları boyunca özel gereksinimli öğrencilere ve ailelerine yönelik birçok eğitim alırken, eğitim fakültesinde bulunan diğer öğretmenlik programlarında bulunan öğretmenler özel eğitim alanı ile ilgili sınırlı ders görmektedirler. Bu nedenle araştırma sonucuna göre belirlenmiş olan zorlukların öğretmenlerin yeterli bilgiye sahip olmadıklarından kaynaklandıkları düşünülmektedir. Araştırmadaki alan dışı olan öğretmenlerin aldıkları eğitimler ve bazı sertifikaları olmasına rağmen yine de tam olarak yetkin olamadıklarını ve hala desteğe ihtiyaçlarının oldukları görülmektedir. Benzer bir şekilde Ünlü vd. (2019) yaptıkları araştırmalarında alan dışı olan özel eğitim sertifika programlarından mezun olan öğretmenlerin destekleyici teknolojilerin kullanılması, işbirliği, özel eğitim sınıf yönetimi ve davranış yöntemi konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarını; Budak ve Demirel (2003), alan dışı öğretmenler ile yaptığı çalışmada öğretmenlerin özel eğitime ilişkin öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgili hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını; İzci (2005), araştırmasında sınıf öğretmenlerinin özel eğitim ile ilgili bilgi ve becerilerinin yeterli olmadığını; Deniz (2016), ise rehber öğretmen adayları ile gerçekleştirdiği araştırması sonucunda öğretmenlerin özel eğitimle ilgili programları hazırlama konusunda yeterliliklerinin olmadığını ve bu yönde eğitim almak istediklerini saptamıştır. Araştırmaların sonucu incelendiğinde hem alanda çalışan alan dışı öğretmenlerin hem de rehber öğretmen adaylarının özel eğitim

ve özel gereksinimli bireyler ile ilgili sınırlı bilgiye sahip olmaları, özel gereksinimli çocuklarla çalışırken benzer güçlükler yaşamaları araştırma sonuçları ile örtüşmektedir.

Öğretmenlerin yaşadıkları sorunlara yönelik çözümleri ve çözüm önerileri incelendiğinde ise bu süreç içerisinde farklı yöntemler denedikleri görülmüştür. Öğretmenler bu sorunları genellikle diğer öğretmenlerle ve aile ile konuşarak çözümlediklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerde sadece bir tanesi davranış problemleri ile baş etme sürecinde pekiştirici kullandığını ifade etmiştir ve iki öğretmen de çocuğun ilgisini başka bir etkinliğe yönettiklerinden bahsetmişlerdir. Öğrenciyi etkinliğe ve derse yönlendirmek için alınan dijital ve teknolojik desteklerin de belli bir amaca yönelik olmadan, rastgele kullanıldığı gözlemlenmiştir. Problem davranışların işlevlerini belirleme, uygun davranışları artırma, uygun olmayan davranışların azaltılma yeni becerilerin öğretimi, uygulamalı davranış analizi (UDA) içerisinde ele alınan kapsamlı bir program ve uygulama isteyen konulardandır. Araştırma sürecinde, özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin bu konuda yeterli eğitim almamış olmalarından kaynaklı olarak özellikle bu konularda ne tür çalışmalar yapacaklarını bilmedikleri görülmüştür.

Öğretmenlerin aileler ile yaşadıkları zorluklar ele alındığında, bu konularda özellikle ailelerin tanıyı kabul etmedikleri ve bu nedenle eğitime tam katılmadıkları görülmüştür. Bu soruna yönelik çözüm önerilerinde de sadece aileyi bilgilendirdiklerini ve başarılı uygulamalardan örnekler verdiklerini dile getirmişlerdir. Bu soruna yönelik olarak ise ailelerle yapılan detaylı bir planlamaya rastlanmamıştır. Ailelerin özel gereksinimli çocuklarının tanıları öğrendikten sonrasındaki tepkileri benzerlik gösterse de bu tepkilerin süreleri, evreler arasında ileri ya da geriye geçişleri ve aileye olan etkileri farklılık gösterebilmektedir (Yadigar, 2018). Ailelerin tanı sonrası yaşadıkları evreler şok, inkar, acı ve depresyon, suçluluk, belirsizlik, utanç, anlaşma, kabul, uyum olarak ilerlemektedir (Şen & Yurtsever, 2018). Bu evreler göz önüne alındığında ise aileler ile yapılan görüşmelerde onların buldukları evrelere ve verdikleri tepkilere göre uyarlamalar yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada yapılan görüşmelerde öğretmenler ailelerin kabul ve uyum sürecine gelemediklerini ve bu konuda neler yapabilecekleri konusunda yetersiz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ailenin rolünün hayati olduğunu ifade eden öğretmenler, sürece ailenin de aktif olarak katılmasını istediklerini fakat bunu nasıl yapacakları konusunda yetersiz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma bulguları alan dışı öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerle çalışırken özel eğitim bölümü mezunu olmamasından kaynaklı olarak bazı zorluklar yaşadıklarını gözler önüne sermektedir. Bu zorluklar; iletişim yöntemlerini kullanamama, ailenin eğitime katılmaması, öğrenci devamsızlığı, öğrencide gözlenen davranış problemleri, pandemi sürecinde yaşanan zorluklar ve öğretim süreci ile ilgili zorluklar olarak belirlenmiştir. Bunlara ek olarak öğretmenler bu zorluklarla baş etmeye yönelik olarak eğitim talebinde bulunmuşlardır ve uzmanların desteğine ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir. Alan dışı olan ve özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu, özel eğitim alanında eksiklerinin olduğunu ve bu eksiklerini giderebilmek için farklı yöntemlere başvurduklarını fakat bunların yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler, aldıkları sertifikalardan ziyade uzmanların belirlediği eksiklikler doğrultusunda bir eğitim istediklerini, eğitim sonrasında da uygulamalarının izlenip bunlar doğrultusunda dönütler verilmesini talep etmişlerdir. Tüm bu bulgular incelendiğinde, alan dışı olan ve özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin verimli bir eğitim ve uygulama süreci içerisinde daha nitelikli eğitim verebilmeleri için özel eğitim öğretim yöntem ve teknikleri, sınıf yönetimi, davranış problemleriyle baş etme, eğitimde uyarlamalar yapabilme, aileyi eğitime dahil etme, ailenin

gereksinimlerini belirleyebilme gibi konular öncelikli olmak üzere birden fazla alanda hem teorik hem de uygulamaya yönelik hizmet içi eğitime ihtiyaç duydukları görülmüştür.

Özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenler ile yapılan görüşmeler sonrasında ve literatür incelemeleri göz önüne alındığında konuya ilişkin ileride yapılacak araştırmalara ve uygulamalara yönelik öneriler aşağıda belirtilmiştir.

Özel eğitim okullarında özel eğitim bölümünden mezun öğretmenler görevlendirilmelidir.

Özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenler göreve başlamadan önce özel eğitim ile ilgili detaylı ve kapsamlı bir hizmet içi eğitim almalıdırlar.

Özel eğitim alanında görev yapan akademisyenlerin, öğretmenlerin eğitim ihtiyaçlarını belirleyip planladığı hizmet içi eğitimlere yer verilmelidir.

Özel gereksinimli öğrencilerle çalışan alan dışı öğretmenlerin, aileleri eğitim sürecine etkili olarak katabilmeleri için öğretmenlere aile eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitimler verilmelidir.

Yapılan hizmet içi eğitimler sadece teorik değil, uygulama ile de desteklenmelidir.

Özel eğitim okullarında görev yapan müdürlerin de belirli aralıklarla hizmet içi eğitim planlaması gerekmektedir.

Özel eğitim uzman öğretici sertifika programları daha kapsamlı planlanmalı; hem teorik hem de uygulama açısından gerekli yeterliliği sağlayan öğretmenler bu sertifikayı almaya hak kazanmalıdır.

Bu araştırmada, Batı Karadeniz ilinde bulunan bir özel eğitim uygulama okulunda çalışan alan dışı öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik yapılmıştır. İleride planlanacak çalışmalarda aynı okulda bulunan öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenip sonunda bu araştırmada yer alan sorular sorularak düşüncelerinde değişiklik olup olmadığı araştırılabilir.

Öğretmenlerin uygulamalarını derinlemesine incelemek için aynı okulda, bu araştırmanın bulgularından yola çıkarak hazırlanacak detaylı sorular ile birlikte bir araştırma planlanabilir.

Araştırma, genel eğitim okullarında görev yapan ve özel gereksinimli öğrencileri olan öğretmenlerle tekrarlanabilir.

Özel eğitim öğretmenleri ile alan dışı öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının karşılaştırıldığı bir araştırma yapılabilir.

Yazar Katkı Beyanı:

1. Esra ÇINAR: Kavramsallaştırma, uygulama, veri toplama ve analizi, ön taslak yazımı ve düzenleme

2. Emine ERATAY: Kavramsallaştırma, danışmanlık ve denetim, inceleme ve düzenleme

5. KAYNAKÇA

- Akçamete, G., Kaner, S., & Sucuoğlu, B. (2001). *Öğretmenlerde tükenmişlik iş doyumu ve kişilik*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Akman Dömbekci, H., & Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Brownell, M.T., Hirsch, E., & Seo, S. (2004). Meeting the demand for highly qualified special education teachers during severe shortages: what should policymakers consider? *The Journal of Special Education*, 38 (1) 56–61. <https://doi.org/10.1177/00224669040380010501>
- Can, H., Akgün, A., & Kavuncubaşı, Ş. (1995). *Kamu ve özel kesimde personel yönetimi*. Siyasal Kitabevi.
- Coşkun, R., Altunışık, R., & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık.
- Çıkkılı, Y., Gönen, A., Aslan Bağcı, Ö., & Kaynar, H. (2020). Özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlama konusunda yaşadıkları güçlükler. *OPUS International Journal of Society Research*, 15(10), Special Issue, 5121-5148. <https://doi.org/10.26466/opus.659506>
- Demirel, P. D. Ö., & Budak, Y. D. D. Y. (2003). Öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyacı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 33 (33), 62-81. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kuey/issue/10364/126866> adresinden alınmıştır.
- Deniz, S. (2017). Rehber öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik özyeterlik algılarının incelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17 (38), 154-175. <https://dergipark.org> adresinden alınmıştır.
- Ergenekon, Y. (2009). Özel eğitim öğretmenlerine mesleklerinin ilk yılında sağlanan destekler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(1), 215- 239.
- Eripek, S. (2002). *Özel eğitim*. Anadolu Üniversitesi.
- Fimian, M.J. (1986). Social support an occupational stress in special education. *Exceptional Education*, 52 (5), 436-442. <https://doi.org/10.1177/001440298605200505>
- Glaser B. (1978). *Theoretical Sensitivity*. Mill Valley, CA, The Sociology Press.
- Griffin, C.C., Kilgore, K.L., Winn, J.A., Wilborn, A.O., Hou, W., & Garvan, C.W. (2009). “First-year special educators the influence of school and classroom context factors on their accomplishments and problems” *Teacher Education and Special Education*, 32(1), 45-63.
- Güleç-Aslan, Y., Özbey, F., Sola., Özgüç, C., & Cihan, H. (2014). Vaka araştırması: Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sorunları ve ihtiyaçları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (31), 639-654.
- İşıtan, D., & Dayı, E. (2022). Sınıfında özel gereksinimli öğrenci bulunan genel eğitim öğretmenlerinin özel eğitim danışmanlığına ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(1), 85-107. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.790359>.
- İzci, Y. D. D. E. (2005). Sınıf Öğretmeni Adaylarının "Özel Eğitim" Konusundaki Yeterlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (14), 106-114. <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6128/82186> adresinden alınmıştır.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68-86. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/31792/350444>
- Kırnık, D. (2022). Özel eğitim alanında çalışan temel eğitim öğretmenlerinin eğitim ihtiyaçlarına ilişkin görüşleri. *Trb2-Ices*, 67.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006). T.C. Resmi Gazete, 26184, 31 Mayıs 2006.
- Resmi Gazete (1997). *Özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname*. No: 573. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf, adresinden 18.01.2023 tarihinde alınmıştır.
- Omak, S., Alpdoğan, Y., & Sazak, E. (2022). Sınıfında OSB’li öğrenci bulunan özel eğitim öğretmenlerinin özel alan yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 152-171. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1030716>.
- Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmenlerin hizmet içi eğitiminde yeni yaklaşımlar. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 83-95.
- Sivrikaya, T., & Yıkılmış, A. (2016). Özel eğitim sınıflarında görev yapan özel eğitim mezunu olan ve olmayan öğretmenlerin öğretim süreciyle ilgili gereksinimleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (4) , 1984-2001 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/aibuefd/issue/28550/30460> adresinden alınmıştır.

- Şen, E., & Yurtsever, S. (2007). Difficulties experienced by families with disabled children. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 12(4), 238–252. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6155.2007.00119.x>.
- Ünlü, Ö., Melekoğlu, M. A., & Ünlü, E. (2019). Alan dışı özel eğitim öğretmenlerinin ders verme yeterliliklerine ilişkin çalışmaların incelenmesi [Review of researches related to competencies of special education teachers graduated from alternative certification programs]. *Elementary Education Online*, 18(4), 1609- 1640. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.632528>
- Üre, Ö. (2002). Özel eğitim ve rehberlik. Gürhan Can (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Pegem A Yayıncılık.
- Yadigar, G. (2018). *Özel eğitim sınıflarında/okullarında öğrenim gören hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencisi bulunan velilerin özel eğitimden beklenti düzeyleri (Sivas ili örneği)*. [Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (1999). *Qualitative research methods in social sciences*. Seçkin Yayıncılık.